

עשה עם עבדך כחסדך וחקיך למדני

מסכת מגילה

פרק ראשון; דף ב

'כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד'. זו לשון הרמב"ן בבאר כל הענין:

'אני תמה מאד מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם לעשות ישראל אגודות במצוה הזו, ואע"ג דליכא הכא משום 'לא תתגודדו' דהו"ל שני בתי דינים בשתי עיירות... מכל מקום לכתחלה למה חלקום לשתי כתות. ועוד היכן מצינו בתורה מצות חלוקה בכך והתורה אמרה תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון...'

וכשעיינתי בכתובים נתיישב לי הענין יפה; לפי שהוא דבר ברור שבזמנו של נס זה כבר נפקדו ישראל ועלו לארץ ברשיון כורש ונתיישבו בעריהם. ואעפ"י שאמר המן ישנו עם אחד מפזר ומפזר בין העמים, מכל מקום אנשי כנסת הגדולה עם רוב ישראל – בארץ היו, ושוב לא עלו מהם אלא מעטים עם עזרא. וכשצוה אחשורוש להשמיד להרוג ולאבד, היו הפרזים והעיירות שאין להם חומה סביב בספק וסכנה גדולה שלא יעלו עליהם אויבים, יותר מן המוקפין, וכענין שאמר בהם בספר עזרא (נחמיה ג) ויהי כאשר שמע סנבלט וטוביה והעֲרָבִים והעמנים והאשדודים כי עלתה ארוכה לחמות ירושלם כי החלו הפְּרָצִים להסתם, ויחר להם מאד. ויקשרו כלם יחדו לבוא להלחם בירושלם ולעשות לו תועה. ונתפלל אל אלקינו ונעמיד משמר יומם ולילה מפניהם.

וכשנעשה הנס עשו כולם יום נוח ומשתה ושמחה דכתיב ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונוח מאיביהם... ביום שלשה עשר לחדש אדר ונוח בארבעה עשר בו וְעָשָׂה אֶת־יוֹם מִשְׁתָּה ושמחה. ושל שושן עשאו גם כן ממחרת הנס שלהן, וזה היה בשנת הנס בלבד. ולאחר מיכן בשנים הבאות, עמדו פרזים ונהגו מעצמן לעשות יום ארבעה עשר שמחה ומשתה ויום טוב, אבל מוקפין לא עשו כלום לפי שהיה הנס גדול בפרזים והיה עליהם הסכנה יותר כדפרישית. וזהו שכתוב על כן היהודים הפְּרָצִים היִשְׁבִּים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה – ולא הזכרו כאן מוקפין כלל.

אחר זמן, לאחר שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך מן התורה, עמד מרדכי ובית דינו וראו דבריהם של פרזים שראוי הנס הזה לעשות לו זכר לדורות, וקבעו אותו על כל ישראל שכולן היו בספק, וראוי להקדים פרזים למוקפים מפני שהיה נסם גדול ושהם התחילו במצוה תחלה לעשות להם לבדם יום טוב – לפיכך קבעו יו"ט של פרזים ביומן ושיהא מיוחד להם, ושל מוקפים קבעו ביום נוח של שושן, וזהו שכתוב ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך

אחשוורוש הקרובים והרחוקים לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר כלומר, שלח להם שיקבלו כולם לעשות זכר לנס ולא יאמרו הרחוקים משושן ומארץ ישראל: לא היו המן וסיעתו באין עלינו.

וקבלו ישראל עליהם הדבר. זהו שכתב וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם כלומר שקבלו מה שהחלו הפרזים לעשות מעצמן ומה שכתב מרדכי שצוה לכולם לעשות כן, ונתן טעם: כי המן בן המדתא האגגי צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם – הוסיף בכאן מלת 'כל' שהיה הנס לכולם, אפילו למוקפים.

והיינו דאמרינן בגמ' מדפרזים בי"ד מוקפין בט"ו – שלא הותקן י"ד אלא לפרזים שהתחילו בו. ומקשי ואימא מוקפין כלל לא – שלא תקנו אלא מה שהתנו (אולי צ"ל: שהתחילו) בו? והשיב: אטו לאו ישראל נינהו לשלוח למקצת ישראל ולא לכולם. ועוד 'מהודו ועד כוש' כתיב – דכתיב במצוותו של מרדכי 'אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש הקרובים והרחוקים' דהיינו מהודו ועד כוש.

ועם כל זה היו בישראל מתיירים לנהוג זה בפרהסיא, עד שחזר מרדכי ושלח להם חותם המלכה שצותה לעשות כן ושוב לא נתייראו, שהיו אומרים: מצות המלכה אנו עושים. זהו שכתוב: ותכתב אסתר המלכה... ומרדכי היהודי את כל תקף לקים את אגרת הפרים הזאת השנית.

זהו טעם חילוק התקנה לפרזים ומוקפין... והיה ראוי לפי זה שהפרזים בימי אחשוורוש יהיו קודמין למוקפין שבימיו – אלא לפי שהיה עיקר הנס לאותן שבארץ ישראל (שרוב ישראל בה היו, ונתונים לסכנה מהעמים שמסביבם, כנ"ל) והיא היתה חרבה שעדיין לא בנו בה כלום משעת עלייתן, לא ראוי שיהיו לירושלים עיר הקדש וכל ערי יהודה וישראל הבצורות נידונות כערי הפרזים והחזירו הענין לימי יהושע וחלקו בין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון לשאינן מוקפין חומה. זהו שאמרו בירושלמי...!

א. הר"ן ז"ל חלק על הרמב"ן בכמה דברים [לדעתו רוב היהודים שבאותו זמן לא היו בארץ ישראל], ופירש שהחילוק בין פרזים למוקפים אינו שייך לנס ההצלה עצמו [שהרי גם במוקפים חומה היו מסוכנים מפני הגויים שבתוכם] אלא בגלל החילוק שהיה בשעת הנס בין שושן שהיתה מוקפת חומה לשאר הערים, ומפני כבודה של ארץ ישראל קבעו המוקפים לפי זמן יהושע בן נון.

ב. במה שנראה מדברי הרמב"ן שעברו כמה שנים עד שביקשו לקבוע את ימי הפורים – צ"ב כיצד יתפרשו דברי הגמרא להלן יא סע"ב שאחשוורוש מלך ארבע עשרה שנה, וכפרש"י שם שבשנת שתיים עשרה הפיל פור ולשנה אחרת נעשה הנס, ובשנת י"ד נכתב לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית. וכן מפורש ברש"י להלן ז רע"א שכבר בשנה השניה שלחה אסתר לחכמים לקבעה לדורות.

ג. עוד בבאור קושית הגמרא 'ואימא מוקפין כלל וכלל לא' ע"ד הדרוש – ע' בספר יערות דבש ח"א דרוש ח (עמ' רלח במהדורת ירושלם תש"ס).

'מגילה נקראת בי"א מנלן? – מנלן?! כדבעינן למימר לקמן חכמים הקילו על הכפרים...'. הקשו הראשונים על תמיהת הגמרא, הלא יתכן שהשואל 'מנלן' לא ידע מאותה ברייתא דלקמן. ופירש הריטב"א שהיה נראה למקשה שבאנו למצוא מקרא שמפורש בו הדבר, וזה ודאי לא יתכן – לכך מתמה הלא פשוט שתקנת חכמים היא ואין זה מקרא. ומתרחק לפרש כוונת קושיתו, הלא ודאי אינו תקנת חכמי המשנה אלא אנשי כנסת הגדולה עצמם תקנו זאת, ואם כן היכן נרמז הדבר בכתוב.

'חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה...'. רש"י מפרש, כשנכנסים בני הכפרים לעיר בשני וחמישי, קורא להם המגילה אחד מבני העיר מפני שהם אינם בקיאים לקרוא. והתוס' (ביבמות יד.) והר"ן חולקים וסוברים לחוש משום 'לא תתגודדו', הלכך אין לקרוא באותה העיר ביום הכניסה

ובי"ד. וגם נקטו שאין בן עיר שחיובו ביום י"ד מוציא את בני הכפרים שחיובם ביום אחר, וכמו שאמר בירושלמי שבן כרך ובן עיר אין מוציאים זה את זה.

ופירשו התוס' והר"ן (וכן הביאו הראשונים מראב"ד מהר' משה בר יוסף, וכ"מ ברמב"ם מגילה א,ו כמו שכתב בלח"מ) שבני הכפרים קוראים לעצמם במקומם בשני וחמישי שהם ימי הכניסה – ימים שנכנסים בהם לבית הכנסת לקרוא בתורה.

ובדעת רש"י יש לומר שאין בדבר משום 'לא תתגודדו' מפני שאין עושים כן מפני המחלוקת אלא שמקומם גורם (כן פירש הרא"ש ועוד ראשונים ביבמות שם). ועוד פירש הרא"ש שהרי זה כשני בתי דינים בעיר אחת לפי שבני הכפרים היו קוראים בעיר לעצמם ואין בני העיר קוראים להם – אך אין נראית כן דעת רש"י. ואם כי היה אפשר לדחוק בדעת רש"י שבן העיר קורא והם קוראים אחריו בפייהם מתוך הכתב (ע' בחדושי רעק"א וטו"א ועוד), אבל בריטב"א מפורש שבן העיר מוציאים בקריאתו).

וזה שבן עיר יכול להוציא לבני הכפר לפרש"י, פירשו אחרונים שאין זה דומה לבן כרך ובן עיר שהם חיובים נפרדים כפי שדרשו מ'זמניהם' – זמנו של זה לא כזמנו של זה, אלא עיקר חיובם של בני הכפר הוא בי"ד [כמצות משתה ושמחה שלהם שהיא בי"ד] רק הקלו עליהם שיכולים לצאת ידי חובתם בקריאת יום הכניסה [וכעין תשלומין לקריאת י"ד] – הלכך יכול להוציאם בן עיר, שנחשבים כולם בני חיוב אחד (עפ"י הגר"ז; קהלות יעקב א).

א. לפי"ז נראה לכאורה שבני כפר הנכנסים לכרך באופן שאינם סמוכים לו שדינם מעיקר הדין לקרוא בי"ד, אי אפשר לבן הכרך שדינו בט"ו לקרוא להם, שהרי אינו מחויב באותו יום (וכן צדד בקה"י) – אם לא שנאמר בדעת רש"י שמעיקרא כך תקנו להם חכמים, שיוכלו להוציאם הגם שאין זה זמן החיוב של הקורא. וכן נראית דעת הריטב"א.

ב. ע' בית ישי סוסי"ז לו שנטה מטעם הגר"ז עפ"י מה שנקט שם שכל אינו חייב בפועל אינו מוציא את החייב [גם בקה"י דן בדבר מטעם שבפועל אינם יכולים לצאת בעצמם בקריאה זו], ופירש טעם אחר.

ג. נראה שאף לפי המבואר בדברי הריטב"א, וכ"מ ברש"י, שבני הכפרים יכולים לקרוא בי"ד אם ירצו (וכ"כ מעצמו הנצי"ב בספרו משיב דבר סוסי"ז מאוסי"ז), יש לדרוש מ'זמניהם' שזמנו של זה לא כזמנו של זה אף כלפי בני הכפרים, שעיקר הלימוד הוא שיש יום אחד מסוים לכל מקום ואין קוראים בשני ימים, אלא שיכולים בני הכפרים לקבוע זמנם ליום י"ד.

ד. פירוש אחר יש ל'יום הכניסה' – יום התענית, בו הכל נקהלים לבית הכנסת (ע' תנחומא בראשית ג ושאלות דרב אחאי ויקהל).

'כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים'. ואם תאמר, אם כן כשחל י"ד בשני ובחמישי מדוע לא תקנו לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה שלפניו כדי שיהיו פנויים בי"ד לספק מים ומזון לאחיהם? – הסיקו להלן (ד: כפרש"י) שעיקר הטעם אינו מפני תקנת בני העיר אלא כדי להקל על בני הכפרים כשכר על הספקתם מים ומזון לאחיהם, וכשחל י"ד בשני ובחמישי [וכן במקומות שאין נכנסים בשני ובחמישי] אין זו קולא להם להקדים ליום אחר.

לא תרצו לפי שימי שני וחמישי ימי בטלה הם לבני הכפרים (וכמו שכתב הריטב"א) שנכנסים לבתי הדין (לפרש"י) ולקרוא בתורה (לפירוש שאר ראשונים), א"כ בני העיר קונים צרכי סעודתם ביום אתמול הלכך אין צורך שיספקו מים ומזון לאחיהם באותם ימים – כי מ"מ אילו היתה התקנה לטובת בני העיר היה ראוי להפנות כמה שאפשר את בני הכפרים באותו יום לצורך מזון טרי לסעודת פורים, ואף הם היו דוחקים עצמם להביא מזון ביום זה שרבים בו הלוקחים.

ויש מפרשים שבימי שני וחמישי בלבד הם מספקים מזון לאחיהם כשנכנסים לעיר, ומה שלא מקדימים כשחל י"ד בשני ובחמישי כדי שיהיו פנויים – לפי שאין מקדימים מיום הכניסה ליום הכניסה (ער"ן, ריטב"א להלן ד:).

“ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויה”. נראה שאין הכוונה לומר שאף בלא ריבוי ידענו שאפשר לקרוא בו – שהרי לפי האמת אין בני הכרכים והעיריות קוראים בו. וכן אמר רבי יהודה להלן מקום שאין נכנסים בשני ובחמישי אין קורין אלא בזמנה – אלא לפי שהוא זמן קהילה לכל [רש"י פירש זמן מלחמה, ורבנו תם פירש זמן תענית, לזכר התענית שבימי מרדכי ואסתר כשנקהלו לעמוד על נפשם ולהילחם (וע' גם במדרש תנחומא בראשית)], לכך מסתבר שלא לרבות יום זה לקריאת מגילה אלא ימים אחרים, בדומה ל"ד וט"ו שאינם זמן מלחמה ותענית [ככתוב כימים אשר נחו – ולא ימי מלחמה]. ומכל מקום בני הכפרים יכולים לקרוא בי"ג כשהוא יום הכניסה, שאין מסתבר שלפניו ולאחריו קוראים ובו עצמו אין קוראים (עריטב"א ור"ן).

לפר"ת זמן קהילה לכל היינו תענית, יש לפרש שאין מסתבר לרבות יום זה לקריאת מגילה, שעניינו זכר מלחמה ואין לקרוא מגילה בתענית, אבל לפרש"י ש"יום קהילה היינו מלחמה, יש לפרש שהסברה היא בצורת הדרש; שמסתבר לרבות ימים הדומים לימים המפורשים, ובפרט מפני שמרבים שני ימים דומים ד'זמנם, מסתבר א"כ שיהיו שני הימים דומים זל"ז וגם דומים ל"ד ט"ו. ואולם הר"ן (ד"ה ויש) והריטב"א (ד: ד"ה והא דתני וד"ה והא דקאמר) הביאו מהירושלמי שמסתבר יותר שלא לקרוא בי"ג משום שהוא יום מלחמה, ולכך אין מסתבר לרבותו מהמקרא, ומכל מקום קוראים בו מתמת שקוראים לפניו ולאחריו, וזהו 'לא צריך קרא' – שנלמד מסברא בלא לימוד מקרא.

ומדברי הרא"ש נראה שר"ת מסתבר לקרוא בו מפני שזמן קהילה לכל הוא. ופירש בספר אור גדליהו (פורים ב) כי התענית הוא מהוה חלק מסדר מחיית עמלק של ימי הפורים ולכך מסתבר לקרוא ביום זה המגילה. 'תויבתא דרבי יוחנן. תויבתא'. ואין לתרץ ששלוש דעות בדבר; רבי עקיבא וחכמים ורבי יהודה, כי מלשונו של רבי יהודה אין נראה שבא לחלוק על חכמים שלפניו שהרי הוא מופיע במשנה בסמוך ואמר 'אימתי... ואינו חולק (עפ"י ריטב"א ותורי"ד).

'אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה'. רש"י פירש שהעם מונה שלשים יום מקריאת המגילה ועושה פסח.

ויש חולקים על טעם זה [עפ"י הסוגיא בראש השנה ז]. ומפרשים שענינם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות, וצריך שידעו יום מסוים לכל מקום שילכו שם ולא יבואו וילכו בפחי נפש (עפ"י ר"ף – כפירוש הריטב"א. ורבנו אפרים פירש שהואיל וישראל בזמן הזה מיוסרים בדקדוקי עניות, אם ניתן מתנות מוקדם הרי הם אוכלים אותן באותו יום ולא יישאר להם לשמחת פורים. ובראב"ד (בהשגותיו על המאור) נראה שמפרש לפי שהעניים תולים עיניהם בי"ד וט"ו למתנות יפות שאז הוא יום השמחה, וכשקוראים קודם המתנות מועטות). ויש גורסים 'מסתכלין' – שבזמן הזה מסתכלים ישראל בדתיהם ואם אנו קוראים בכל הזמנים הללו מתפרסם הדבר מאד ושמה יגורו עליה לבטלה מכל וכל (ערי"ף. וע' בספר אהל תורה לקוטי הש"ס).

(ע"ב) 'אשכחן עשייה, זכירה מנלן? אמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים – איתקש זכירה לעשייה' לענין קביעות הימים, אבל לא לכל ענין, שהרי מקרא מגילה נוהג גם בלילה ולא כן משתה ושמחה, כי 'מים' משמע למעט לילות אלא שנתרבה הלילה למקרא מגילה כדלקמן (עפ"י ריטב"א).

בתוס' (ד סע"א) משמע שנקטו שההקש נאמר אף לשאר דברים, שממנו למדו שעיקר זכירה ביום כעשיה שעיקרה ביום. ומ"מ אף לפי מה שנראה מדבריהם שיש ענין שמחה בלילה, אינו חיוב כקריאת המגילה, ועל כרחק שזהו דין מסוים בכפילת הקריאה בלבד, ועל זה אין שייך ההקש. ומסתבר כמו שכתבו הטו"א שם והגוב"י (קמא מא) שהקריאה בלילה היא תקנה דרבנן מאוחרת.

'כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון... מאי טעמא – יליף פרוי פרוי'. בירושלמי נתנו טעם

בדבר, לתלות במוקפים בימות יהושע – משום כבודה של ארץ ישראל. ופירש הרמב"ן ועוד ראשונים, לפי שארץ ישראל בימי אחשורוש היתה חרבה, ואם היה הדין תלוי במוקפות שבאותה שעה, היו קוראים בכל הארץ בי"ד כערי הפרזי ואין זה ראוי שירושלם וכל ערי יהודה הבצורות יהיו נידונות כפרזים. והריטב"א פירש בשם מורו: כיון שהוצרכו לחלק בין מוקפות חומה לשאינן מוקפות, וכבר נמצא חילוק זה לענין דין בתי ערי חומה ושילוח מצורעים, סמכו אנשי כנסת הגדולה תקנתם לדין תורה, שכל דבריהם סומכים על דין תורה כל מה שאפשר.

'מדינה ומדינה למה לי – אלא קרא לדרשה הוא דאתא וכרבי יהושע בן לוי דאמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך'. וכך נדרש: חילוק יש בין מדינה למדינה; יש מדינה הכוללת כפרים עמה דהיינו סמוך ונראה, ויש שאינה כוללת לא סמוך ולא נראה. וכן יש לדרוש עיר ועיר – שכפר הסמוך לה ונראה עמה הריהו כעיר ואינו רשאי להקדים, שהכל כעיר אחת הם (תורי"ד. וערשב"א. אבל רש"י כתב שבחילוק לא מיירי כלל, ולפי"ז אין מקור לדין האחרון).

'הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי – כמחמתן לטבריא'. מפני שיש דברים שמשערים באמה בת ששה טפחים ויש שמשערים בחמשה, ופעמים בשוחקות ופעמים בעצבות, לכך משמיענו שכאן משערים כמחמתן לטבריא, שהם אלפים אמה באמות גדולות (עפ"י טורי אבן). ועוד יש לפרש, לפי שהמדידה טרחתה מרובה וצריך לה מומחים, לכך כשהיה מקום מסוים שכבר טרחו בו למדוד, היו מוסרים אותו לעם לסימן, ועל פיו היו יודעים לשער למקומות אחרים, אם המרחק קצר מאותו מקום או ארוך ממנו (עפ"י חו"א).

'מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין'. מכאן שצריך לחבר ראש הקו האחרון שבסמ"ך ובמ"ם עם הגג, שאל"כ לא היו עומדות בנס (רשב"א ריטב"א ור"ן שבת קד). ואף בדיעבד פסול אם לא חיבר, ואין מועילה קריאת תינוק, לפי שאינן כתובות כהלכתן (שו"ת הריב"ש קכ קמו).

רמזים וענינים

'שמעתי אומרים בשם הרבי הקדוש איש אלקים מפה לובלין וצוקללה"ה, על שיתסר ושיבסר שהמה גם כן ימי שמחה – על סמך שאלת הגמרא ואימא שיתסר ושיבסר. ויש לפרש שהמה כמו ענין שלישי למילה אצל פרט נפש ישראל אחר הסרת הערלה, שהוא רק באבר אחד, ומכל שכן בפורים שהיא מחייבת והעברת הערלה – שהיא בחינת עמלק – מכל כלל ישראל, שהוא עיקר ענין הסרת הערלה בפועל כדאיתא בזה"ק... והנה עיקר שלימות המילה הוא אחר הפריעה שנתגלה הקדושה, וזה הוא ימי הי"ד והט"ו שהמה ימי המנוחה לפרזים ולמוקפים, אחר המלחמה שהיא הסרת הערלה ביום שלפניו, על כן השיתסר היא בחינת השלישי למילה לפרזים והשיבסר למוקפים.

וענין השלישי הוא הבירור לקיום עולם, כענין בתלתא זימני הוי חזקה, ובקדושת הברית נמצא זאת מפורש; ואני זאת ברית... מפיד ומפי זרע ומפי זרע זרעך – מכאן ואילך אמר ד' מעתה ועד עולם. והסמך לשלישי למילה הוא בתוה"ק וירא אליו ה' – יום שלישי למילתו היה, היינו לאחר

שנכנס אברהם אבינו ע"ה בקדושת הברית עד שלשה ימים השיג שלימות התגלות אלקות...'.
(מתוך תורת אמת תשא)

רמזים נוספים במשנתנו – ע' בספר עבודת ישראל לפרשת זכור; פרי צדיק ר"ח אדר א; סוד ישרים פורים טז.
טעם לכך שלא נשנו במשנה אלא דיני קריאת המגילה ולא שאר הלכות פורים – ע' טעם ע"ד הסוד בספר אוהב
ישראל (חנוכה ד"ה למה).

רמז בזמני ימי הפורים ב"ד באדר ובט"ו בו (בסוד הפסוק "כי יד על כס י'ה" ובסוד יהושע – "יה יושיעך") – ע'
יערות דבש ח"ב דרוש יג, עמ' שטו (מהדורת ירושלם תש"ס).

מנצפ"ך צופים אמרום –

כפילות חמשה אותיות הללו מרמזת על טובות ונחמות המסודרים לישראל מאז בריאת שמים
וארץ ועד לגאולה העתידה; –

אברהם אבינו, שבזכותו נבראו שמים וארץ [כפי שדרשו על 'בהבראם'] כי ממנו כמו הותחלה
הבריאה, נאמר בו לך לך – כפילת ה'ך', ואז נתברך בכל הברכות ככתוב ואברכך ואגדלה שמך.
ביצחק אבינו נתקיימה הטובה בכפילת ה-מ', כמו שמצינו שאמר לו אבימלך כי עצמת ממנו,
ואמרו חז"ל זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך.

ביעקב נתקיים הטוב הנרמז בכפילת ה-נ', במה שאמר לעשו כי חנני אלקים וכי יש לי כל, וכפי
שאמרו חכמים ז"ל במדרש (ב"ר ס"פ עג) על גודל ברכת מקנהו.

ביוסף הצדיק נתקיימה הברכה והטובה הרמוזה בכפילת ה-ף', וזה שקראו פרעה צפנת פענח,
וכבר נודעה הטובה שהיה לו במצרים ובו נאמר סימן הגאולה 'פקד פקדתי' כאמרם ז"ל.

וכפילות ה-ץ' עדיין לא ראינו כי היא תיגלה בביאת משיחנו, כפי שרמזו הפייטן קול צמח איש
צמח שמו מבשר ואומר וכן נאמר 'הקמתי לדוד צמח צדיק'.

וזה שנאמר (בישעיהו כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק – מארבע אותיות הכפולות:
מ'כ'נ'ף' – זמירות שמענו, כבר שמענו קיום טובותיהם, אבל 'צבי לצדיק' – עדיין אנו צבים (=)
חפצים) ומצפים לראות כפילות הצדי"ק (אוהב ישראל, לקוטים חדשים מהרה"ח הגאון משיפוטיבקע).

דף ג

'אין מהוה הוה ולא הוה ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע
תיבה וסתומין בסוף תיבה. סוף סוף אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה'. כאן לא נקט
הלשון כדלעיל 'שאינ נביא רשאי לחדש' אלא שאינו עתיד לחדש – כי עתה המדובר הוא על בירור
ספק ולא על חידוש הלכה, והרשות ביד הנביא לברר ספקות [כפי שמצינו בב"ב נח. שביררה בת קול
את מדת המערה לרבי בנאה וסמך על כך לדינא] אלא שלמדנו מ'אלה המצות' שלא הניחו להם ספקות
רק הכל נמסר להם בבירור שלא יצטרכו עוד לנביא לברר (עפ"י אמת ליעקב).

וכן עמד על דקדוק שינוי הלשון בספר טוב ראייה, ע"ש בהרחבה.

'אלא שכחום וחזרו ויסדום'. פירוש: חזרו צופים ויסדום שלא בדרך נבואה, שאין הנביא רשאי לקבוע

שאלות ותשובות לסיכום מסכת מגילה

פרק ראשון; דף ב

- א. א. באלו ימים מגילה נקראת, בעיירות ובכרכים ולבני הכפרים?
ב. אלו הם כרכים המוקפים חומה הקוראים בהם בט"ו?

א. מגילה נקראת בי"א באדר, בי"ב, בי"ג, בי"ד ובט"ו. לא פחות ולא יותר; – בעיירות (שאינן מוקפות חומה, כדלהלן) קוראים בי"ד (על כן היהודים הפרושים הישבים בערי הפרוות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה... ו'זכירה' (= קריאת המגילה) הוקשה ל'עשיה' – נזכרים ונעשים). אף כרכים המוקפים חומה, כשחל ט"ו להיות בשבת – קוראים בי"ד. בכרכים קוראים בט"ו (להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו. וכתוב זמניהם – זמנו של זה לא כזמנו של זה. ובירושלמי סמכו על המקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר). וכן בשושן הבירה עושים בט"ו (אעפ"י שלא היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון), ככתוב. א. יש שנסתפקו בדין כרכים המוקפים חומה בחו"ל. והכרעת הראשונים שקוראים גם הם בט"ו (כן הוכיחו הרמב"ן והריטב"א מ"מ. וכן הביאו מהתוס'. וכ"פ הרמב"ם (מגילה א, ד) והר"ן; או"ח תרפח, א. ונראה שאף לפמ"ש"כ התוס' בכתובות מה: שאין דין בתי ערי חומה בעיר שרובה נכרים, לענין מקרא מגילה לא אמרו וכשושן, שאין הדבר תלוי בקדושה).
ב. בן עיר אין יכול להוציא בן כרך בט"ו בקריאתו. לעומת זאת בן כרך שקורא בי"ד – אפשר שמוציא בן עיר, מפני שבדיעבד אם קרא בי"ד יצא (עפ"י ירושלמי ב, ג). יש שנקטו להלכה [עפ"י תלמוד שלנו] שלא יצא (פרי חדש). ויש שנקטו שיצא בדיעבד (עפ"י בהגר"א תרפח, ד ופמ"ג שם. מובא במשנ"ב ס"ק ח יא ובשעה"צ. וע' קהלות יעקב ב שזה דוקא אם קרא בשביל חובת מוקף, אבל קרא לשם חובת פרוז לא יצא).
בני הכפרים, הקלו עליהם להקדים ולקרוא ביום כניסתם לעיר (וי"מ: לבית הכנסת שבמקומם) – בשני ובחמשי (בזמניהם – זמנים הרבה תקנו להם (רב שמן בר אבא בשם ריו"ח); כימים... – לרבות. ר"ש בר נחמני). הלכך כשחל י"ד ביום שלישי או בשישי – בני הכפרים מקדימים יום אחד וקוראים בי"ג. כשחל י"ד ברביעי או בשבת – מקדימים יומים וקוראים בי"ב. חל י"ד ביום ראשון – מקדימים ליום חמישי שהוא י"א באדר. [ואף העיירות והמוקפים פעמים שמקדימים – כדלהלן ד:].
רבי יהודה אמר (משנה ה.): אימתי, מקום שנכנסים בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסים – אין קורין אותה אלא בזמנה.
ובברייתא אמר רבי יהודה [רב אשי נקט לומר: רבי יוסי ברבי יהודה]: אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויים על אדמתם (רש"י: ששלוחי ב"ד המקדשים את החדשים מגיעים לכל מקום ישראל. ר"ח: שאין שמד המעכב את קביעות השנים כדין. רמב"ם: שיש לישראל מלכות), אבל בזמן הזה אין קוראים אותה אלא בזמנה, הואיל ומסתכלים בה (וסופרים שלשים יום מקריאת המגילה לפסח. רש"י).

- א. רש"י וריטב"א מפרשים שאחד מבני העיר קורא לבני הכפרים כשהללו נכנסים לעיר. ויש אומרים שבני הכפרים בקיאים לקרוא וקוראים בעצמם בעיר, מקום שמתקבצים לקרוא בתורה (עפ"י רשב"א ור"ן; רא"ש יבמות). ויש מפרשים (ראשונים בשם ראב"ד; ר"ח כהן בתוס' יבמות יד. וכ"מ ברמב"ם א, ו – להם משנה) שבני הכפרים נכנסים לבית הכנסת במקומם ושם הם קוראים.
- ב. קריאת הלילה, אפשר שהקילו על בני הכפרים שלא לקרותה [שעיקר קריאתה ביום], ואפשר שקוראים אותה ביחידות, ולמחר קוראים בעיירות בעשרה (ר"ן). והריטב"א (ד. נקט שחייבים לקרוא כל אחד במקומו כפי מה שידוע או שהולך אצל חבריו, ואפילו אם צריך עשרה, יכולים בלילה לטרוח ולכנס עשרה מפני שאינם טרודים (וע' משנ"ב תרפח סק"כ).
- ג. יכולים בני הכפרים לקרוא בי"ד אם ירצו (כן משמע מרש"י. וכ"כ הריטב"א ושר"ד). ומצוה מן המובחר יש בכך שקוראים אותה ביתר רוב עם [ואין בכגון זה לחוש שמא ימות ולא יקיים המצוה, מאחר וכך דינו מעיקרא שיכול להמתין ואם מת הרי נעשה חפשי מן המצוות ופטור] (עפ"י משיב דבר סוסי' מא וסי' יז – שלא כדעת השואל שחשש למיתה).
- ד. בני הכפרים הקוראים מגילה ביום הכניסה, קוראים או גם בפרשת 'זיבא עמלק' (עפ"י תורי"ד. ונראה שבזה היו יוצאים ידי חובת קריאת 'זכור' מהתורה, שהרי בשבתות לא היו באים לעיירות).
- ה. משמע ברשב"א ובתורי"ד שכפר שהוא סמוך ונראה לעיר, דינו בי"ד ואינו מקדים ליום הכניסה (ולפרש"י אין מקור לדין זה. ושמא אף לשיטתם דוקא בסמוך מפני שיכול להיכנס בכל עת, אבל נראה ואינו סמוך אין מסתבר שמשום שנראה לא נקל עליהם. ואם היה נראה עם הכרך מסתבר שג"כ הקלו לקרוא ביום הכניסה, אך אם לא רצו להקדים קוראים בט"ו).
- ו. בן עיר שקרא ביום הכניסה, וקודם י"ד עקר דירתו לכפר, יתכן ויוצא למפרע בקריאתו, וצ"ע. ואולם אם הסכים בלבו קודם הקריאה לעבור לכפר קודם י"ד – יכול לקרוא ביום הכניסה כדין בן כפר (עפ"י קהלות יעקב א).
- בגדרי 'עיר גדולה' וכפר' – ע' להלן ה.

- ב. לסתם משנתנו, כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, הם הקוראים בט"ו (גזרה שוה פריזים – פריז). ולדעת רבי יהושע בן קרחה בברייתא, כרכים המוקפים חומה מימות אחשורוש – כשושן. הלכה כתנא דמתניתין (רי"ף ריטב"א ושאר פוסקים).

דפים ב – ג

- א. מהו המקור לכפילות אותיות מנצפ"ך, פתוחות וסתומות?
- ב. תרגום של תורה ושל נביאים, מי הם שאמרום?
- ג. מהם מאמרי רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא המובאים בסוגיא?
- א. הסיקו שכפילות אותיות מנצפ"ך בכתיבת הספרים, פתוחות וסתומות – היו משכבר (הלכה למשה מסיני. ירושלמי א, ט; ב"ר א), אלא ששכחום במרוצת הדורות ולא ידעו אלו באמצע התיבה ואלו בסופה (רש"י שבת קד.). עד שבאו צופים (הם נביאי הדורות (עפ"י רש"י ור"ת, וכ"ה בב"ר א). וי"א: רבי אליעזר ורבי יהושע (ע' שבת קד ורמב"ן שם), וחזרו ויסדום.